FERRER i MALLOL, MARIA TERESA; MUTGÉ i VIVES, JOSEFINA (ed.) (2000). *De l'esclavitud a la llibertat. Esclaus i lliberts a l'edat mitjana. Actes del Col·loqui Internacional celebrat a Barcelona del 27 al 29 de maig de 1999.* Barcelona: Consell Superior d'Investigacions Científiques. Institució Milà i Fontanals. Departament d'Estudis Medievals. 751 p. (Anuario de Estudios Medievales, annex 38)

De l'èxit del col·loqui convocat per la Institució Milà i Fontanals n'és bona mostra la quantitat de comunicacions presentades, trenta-dues, a les quals cal afegir la ponència d'obertura de Milouda Charouiti Hasnaoui i el discurs final de Salvador Claramunt. També cal destacarne l'amplitud dels espais geogràfics objecte d'estudi, des de la península Ibérica fins al nord d'Àfrica, Itàlia i l'Egeu; l'amplitud dels temes tractats, bàsicament l'esclavitud en si, les fugues, els rescats i els lliberts, i els diversos enfocaments: tràfic d'esclaus, diversitat d'aquests, ordinacions, organització de les redempcions, propietaris d'esclaus (sobretot institucionals), estudis locals, etc.

No podem pensar a citar ni tan sols autors i títols, ni tampoc ens volem referir a uns noms en perjudici d'altres; d'altra banda, tot i les lògiques diferències, el to general dels treballs és alt, i això faria encara més injusta qualsevol distinció. Per tant, farem només una mica d'estadística general que pugui servir com a primera aproximació als continguts. Els treballs de caràcter general són quatre; els que fan referència d'alguna manera a l'esclavitud, vint-i-nou; als lliberts, set; els relatius a les redempcions, quatre; a les fugues, dos; al tràfic d'esclaus, tres; als propietaris d'esclaus, quatre. Des d'un punt de vista geogràfic, els treballs referents a Barcelona són set; a altres llocs de Catalunya, tres; al País Valencià, tres; a Mallorca, un; a l'Aragó, dos; a la resta de la península, dos; a Itàlia, cinc.

Un conjunt ampli i divers, que sens dubte serà referència obligada per a qualsevol que vulgui tractar o estudiar el tema, com ja passa amb altres jornades o congressos publicats en la mateixa col·lecció.

GASPAR FELIU

RIERA i VIADER, Sebastià (2000). *Martí l'Humà. Primer duc de Montblanc.* Montblanc: Centre d'Estudis de la Conca de Barberà. 125 p.

Catalunya té una llarga tradició d'historiadors professionals de reconeguda solvència que no han tingut cap mena d'inconvenient a fer una valuosa tasca d'alta divulgació. Gràcies a ells la història ha assolit una projecció social àmplia i ha fet un servei al país en moments que l'afirmació nacional i la projecció d'aquesta consciència col·lectiva cap al futur necessitava unes arrels que cimentessin la construcció d'un país en fase de redreçament o de simple supervivència. Els exemples personals són tan nombrosos que només un estudi aprofundit que algun dia s'haurà de fer podrà deixar constància de l'abast del fenomen en el darrer mig segle, com a mínim.

El llibre de Sebastià Riera sobre Martí l'Humà constitueix un dels exemples recents més paradigmàtics de com un historiador que domina l'ofici i la bibliografia sobre el tema pot oferir una síntesi d'un fet —en aquest cas és la biografia d'un sobirà de Catalunya–Aragó— que combini l'amenitat amb el màxim rigor científic. Malgrat tractar-se d'un llibre d'encàrrec per part d'una institució científica relacionada d'alguna manera amb el fet estudiat —el Centre d'Estudis de la Conca de Barberà volia evocar la figura de qui va ser el primer duc de Montblanc, capital de la comarca—, el professor Riera ha defugit fer una biografia hagiogràfica que renunciés a presentar el darrer rei del Casal de Barcelona en tota la seva rica complexitat, amb els seus encerts i els seus errors.

La biografia d'un rei escrita per un historiador no es podia limitar a resseguir les vicissituds personals del personatge que era objecte d'estudi. Calia, i més si el llibre anava adreçat també a un lector no especialitzat, presentar el context social, econòmic i institucional del període històric en el qual el biografiat va néixer, créixer i morir, és a dir entre el 1356 i el 1396. Sebastià Riera presenta aquest marc a la primera part del llibre, que ell titula «El país i l'època». S'hi analitzen el món rural i el món urbà, les institucions polítiques, sobretot les Corts i la Diputació del general, i l'estructura militar d'un país que vivia en conflictivitat permanent, sobretot en els dominis mediterranis. L'estudi de la crisi econòmica, social i política de la baixa edat mitjana ocupa un lloc destacat en aquesta primera part del llibre.

La segona («La vida de Martí l'Humà») està destinada a presentar els anys d'aprenentatge del futur rei i els diversos problemes de la política interna i internacional —són anys de Cisma d'Occident— del nou sobirà de la Corona d'Aragó (1387-1396). Com no podia ser altrament tractant-se d'un rei humanista i protector de la creativitat artística, els aspectes culturals ocupen també un lloc important en el llibre de Sebastià Riera.

Martí l'Humà ha passat a la història per ser el darrer hereu d'una dinastia que s'exhaureix el dia de la seva mort i per haver provocat, a causa de la seva manca de successió, un conflicte polític de dimensions colossals —l'interregne i el compromís de Casp— i de conseqüències molt notables per al futur de la confederació catalanoaragonesa. En Riera ho explica de manera molt clara a l'epíleg del llibre («L'interregne i el compromís de Casp»).

Per als qui no són especialistes, dues taules genealògiques sobre els sobirans de Catalunya, Mallorca i Sicília, d'una banda, i sobre el compromís de Casp, de l'altra, ajuden a seguir el relat de la vida política d'aquell tombant de segle. La bibliografia és útil a aquells que, captivats per la lectura amena del llibre de Sebastià Riera, vulguin aprofundir en algun dels nombrosos temes que s'hi presenten.

Si el llibre d'en Riera és el primer d'una sèrie de biografies que pensa publicar l'esmentat centre d'estudis de Montblanc, només cal desitjar que els següents mantinguin el rigor, la seriositat científica i l'agilitat literària del llibre de Sebastià Riera i Viader sobre Martí l'Humà.

JAUME SOBREQUÉS I CALLICÓ